

• **ІСТОРИЧНІ, ОРГАНІЗАЦІЙНІ, ПРАВОВІ, СОЦІАЛЬНІ
ТА ГУМАНІСТИЧНІ АСПЕКТИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ**

• **HISTORICAL, ORGANIZATIONAL, LEGAL, SOCIAL
AND HUMANISTIC ASPECTS OF PHYSICAL TRAINING AND SPORTS**

УДК 796.032.2[796.8]

РОЗВИТОК ТА СТАНОВЛЕННЯ СПОРТИВНИХ ЄДИНОБОРСТВ У ПРОГРАМАХ ІГОР ОЛІМПІАД СУЧАСНОСТІ

Євген ПРИСТУПА¹, Юрій БРІСКІН¹,
Артур ПАЛАТНИЙ², Мар'ян ПІТИН¹

¹ Львівський державний університет
фізичної культури, м. Львів, Україна,

² Комітет Верховної Ради України
з питань сім'ї, молодіжної політики,
спорту та туризму, м. Київ, Україна,
e-mail: palatnyu.a@gmail.com

Анотація. У статті вивчено особливості розвитку та становлення спортивних єдиноборств у програмах Ігор Олімпіад сучасності.

Установлено, що еволюція програми Ігор Олімпіад зі спортивних єдиноборств для чоловіків і жінок представлена різною кількістю періодів. У змаганнях серед жінок виокремлено три періоди: перший – 1986–1920 рр. – відсутність змагань серед жінок; другий – 1924–1988 рр. – змагання серед жінок були істотно обмежені; третій – 1992–2016 рр. – динамічний розвиток програми змагань зі спортивних єдиноборств серед жінок. У змаганнях серед чоловіків виокремлено чотири періоди: перший – 1896–1912 рр. – варіативність програми змагань зі спортивних єдиноборств серед чоловіків; другий – 1920–1968 рр. – зростання кількості змагань; третій – 1972–2000 рр. – гранична кількість змагань (комплектів нагород); четвертий – 2004–2016 рр. – поступове зменшення кількості змагань (комплектів нагород) зі спортивних єдиноборств серед чоловіків.

У 1986–1920 рр. всі комплекти нагород зі спортивних єдиноборств розігрувалися серед чоловіків; у 1924–1988 рр. спостерігається стійке співвідношення на рівні 96,43–95,65 / 3,57–4,35% (чоловіки / жінки відповідно); 1992–2016 рр. наявність динаміки зміни пропорцій від 83,33 / 16,67% до 60,32 / 39,68% (чоловіки / жінки відповідно).

Частки окремих видів спортивних єдиноборств за станом на 2016 рік становлять для фехтування 15,87% в цілому (13,16% серед чоловіків і 20,00% серед жінок), греко-римської боротьби – 9,52% (15,79% тільки серед чоловіків), вільної боротьби – 19,05% (15,79% і 24,00%), боксу – 20,63% (26,32% і 12,00%), дзюдо – 22,22% (18,42% і 28,00%) і тхеквондо – 12,70% (10,53% і 16,00%) від кількості комплектів нагород зі спортивних єдиноборств відповідно.

Ключові слова: спортивні єдиноборства, змагання, комплекти нагород, Ігри Олімпіад, програма.

Постановка проблеми. Історичні аспекти розвитку олімпійського спорту постійно перебувають у полі зору науковців галузі фізичної культури та спорту національного та міжнародного рівня [1, 2, 3, 4]. Спортивні єдиноборства є невід'ємною та видовищною складовою частиною програми Ігор Олімпіад сучасності [5, 6, 7, 8]. На сьогодні до програми змагань додано фехтування, боротьбу греко-римську, боротьбу вільну, бокс, дзюдо та тхеквондо [8, 9, 11]. Безпосередні дослідження щодо програм Ігор Олімпіад мають виражений узагальнювальний характер [8, 11, 12]. Це ускладнює розуміння розвитку та становлення спортивних єдиноборств у програмі Ігор Олімпіад.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проведений попередній пошук дав нам підстави стверджувати, що наявна в різних джерелах (наукова та методична література, мережа Інтернет) інформація має здебільшого науково-публіцистичний чи довідковий харак-

тер [3, 7, 8, 11, 14]. Цілісні науково обґрунтовані дослідження з зазначеної проблематики відсутні. Однак варто відзначити роботи науковців, у яких були розглянуті питання структури програм Ігор Олімпіад різних років та зроблено спробу їх аналізування [1, 6, 13, 15, 19].

Серед інших даних виокремлено розв'язання локальних наукових завдань із висвітлення історичних особливостей розвитку боротьби самбо і дзюдо, аналіз техніко-тактичних дій на Іграх Олімпіад та, відповідно до змін правил змагань, еволюційних особливостей окремих видів спортивних єдиноборств [5, 6, 7, 11, 13].

Таким чином, актуальним науковим питанням залишається з'ясування місця групи спортивних єдиноборств у програмах Іграх Олімпіад.

Мета дослідження – визначити особливості розвитку та становлення спортивних єдиноборств у програмах Ігор Олімпіад сучасності.

Методи дослідження: теоретичний аналіз та узагальнення даних наукової і методичної літератури та джерел інформаційної мережі Інтернет, аналіз документальних матеріалів (програми Ігор Олімпіад), методи математичної статистики.

Результати дослідження та їх обговорення. У запропонованому дослідженні на основі проведеного аналізу наукової та методичної літератури, джерел з інформаційної мережі Інтернет виявлено, що формування структури медального заліку в спортивних єдиноборств у межах програми Ігор Олімпіад мало низку характерних особливостей, які спостерігалися упродовж сучасного періоду розвитку Олімпійських ігор (табл. 1).

Таблиця 1

**Розподіл комплектів нагород,
розіграних у спортивних єдиноборствах на Іграх Олімпіад**

Рік та місце проведення Ігор Олімпіад	Спортивні єдиноборства						Загалом
	фехтування	боротьба греко-римська	боротьба вільна	бокс	дзюдо	тхеквондо	
1896, Афіни	3	1	–	–	–	–	4
1900, Париж	7	–	–	–	–	–	7
1904, Сент-Луїс	5	–	7	7	–	–	19
1908, Лондон	4	4	5	5	–	–	18
1912, Стокгольм	5	5	–	–	–	–	10
1920, Антверпен	6	5	5	8	–	–	24
1924, Париж	7*	6	7	8	–	–	28 *
1928, Амстердам	7*	6	7	8	–	–	28 *
1932, Лос-Анджелес	7*	7	7	8	–	–	29 *
1936, Берлін	7*	7	7	8	–	–	29 *
1948, Лондон	7*	8	8	8	–	–	31 *
1952, Гельсінкі	7*	8	8	10	–	–	33 *
1956, Мельбурн	7*	8	8	10	–	–	33 *
1960, Рим	8*	8	8	10	–	–	34 *
1964, Токіо	8*	8	8	10	4	–	38 *
1968, Мехіко	8*	8	8	11	–	–	35 *
1972, Мюнхен	8*	10	10	11	6	–	45 *
1976, Монреаль	8*	10	10	11	6	–	45 *
1980, Москва	8*	10	10	11	8	–	47 *
1984, Лос-Анджелес	8*	10	10	12	8	–	48 *
1988, Сеул	8*	10	9	12	7	–	46 *
1992, Барселона	8*	10	10	12	14*	–	54 *
1996, Атланта	10*	10	10	12	14*	–	56 *
2000, Сідней	10*	8	8	12	14*	8*	60 *
2004, Афіни	10*	7	11*	11	14*	8*	61 *
2008, Пекін	10*	7	11*	11	14*	8*	61 *
2012, Лондон	10*	7	11*	13*	14*	8*	63 *
2016, Ріо-де-Жанейро	10*	6	12*	13*	14*	8*	63 *

Примітка: * – комплекти нагород розігруються і серед жінок.

Упродовж перших двох Ігор Олімпіад програма зі спортивних єдиноборств не була надто насиченою. Змагання були представлені лише двома видами спорту – фехтуванням та боротьбою греко-римською. Змагання проводилися серед чоловіків. Номенклатуру змагань, на наш погляд, можна пояснити кількома чинниками. Серед них те, що фехтування наприкінці XIX століття вважалося одним із привілейованих офіцерських видів єдиноборств, боротьба (греко-римська) за ідейним походженням асоціювалася з давньогрецьким періодом Олімпійських ігор та етнічно була близькою до місця проведення Ігор I Олімпіади, водночас інші види єдиноборств ще повною мірою не набули популярності.

Це частково підтверджується тим, що на Іграх II Олімпіади (1900, Париж) змагання з боротьби греко-римської були виключені з програми та водночас була значно збільшена кількість комплектів нагород, що розігрувалися в змаганнях фехтування.

Однією з найбільш новаторських, станом на початок XX століття, варто вважати програму Ігор III Олімпіади (1904, Сент-Луїс). На цих іграх було зроблено кілька змін, які загалом вплинули на частку спортивних єдиноборств та їхній розвиток у межах програм Ігор Олімпіад. Насамперед, було введено до програми два нові, на той час, види спорту – боротьбу вільну та бокс. З цих видів спорту було одразу запропоновано проведення змагань за значною кількістю вагових категорій (по сім з кожного виду спорту). На наш погляд, це засвідчує, що організатори змагань у Сент-Луїсі, передусім, орієнтувалися на попит серед населення певного регіону (країни) та на можливість забезпечення певного рівня видовищності змагань загалом. Це також підтверджується тим, що до програми змагань не було повернуто боротьбу греко-римську, оскільки для пересічного глядача особливості змагальної діяльності цих двох видів спорту не є видимими.

До наступних Ігор IV Олімпіади (1908, Лондон) організатори змагань підійшли більш виважено та консервативно. Програма змагань у частині спортивних єдиноборств містила уже всі наявні на той час види спорту (фехтування, боротьбу греко-римська, вільну, бокс). Це вказує на зростання популярності названої групи видів спорту.

У частині спортивних єдиноборств дещо провальними можна вважати Ігри V Олімпіади (1912, Стокгольм). На цих змаганнях відбулося різке зменшення кількості комплектів нагород з видів спорту, які належать до групи спортивних єдиноборств з паралельним зменшенням самих видів спорту, лише з фехтування та боротьби греко-римської.

Тривала перерва та відсутність наступних Ігор Олімпіад у 1916 році, зміна політичної картини світу позначилися на змісті програми Ігор VII Олімпіади (1920, Антверпен). Позитивним щодо спортивних єдиноборств варто вважати повернення до програми змагань та загалом збільшення кількості комплектів нагород з видів спорту. Програма Ігор VII Олімпіади містила всі популярні на той час види спорту (фехтування, боротьба греко-римська і вільна, бокс), а кількість нагород була збільшена до 24.

Наступні Ігри VIII Олімпіади (1924, Париж) мали також вагоме значення в розвитку спортивних єдиноборств. На цих змаганнях уперше до програми було введено змагання серед жінок з фехтування. Також на цих змаганнях було вирівняно види спорту в групі спортивних єдиноборств за кількістю розіграних комплектів нагород.

Упродовж наступного, більш тривалого періоду, який можна позначити змаганнями Ігор IX–XI Олімпіади (1928, Амстердам; 1932, Лос-Анджелес; 1936, Берлін), програма змагань за видами спортивних єдиноборств залишалася відносно сталою. Загальна кількість нагород, що розігрувалися, становила 28–29 комплектів, серед них лише один був призначений для змагань серед жінок.

Зрозуміло, що тривалий період політичної, економічної нестабільності у світі, спровокований військовим конфліктом світового масштабу, міг позначитися на підходах, що існували до формування програм Ігор Олімпіад та й загалом проведення цього соціального явища. Проте після завершення Другої світової війни на момент проведення Ігор XIV Олімпіади (1948, Лондон) можна засвідчити стабільність популярності видів спортивних єдиноборств, уведених до програми змагань. Усі види (фехтування, боротьба греко-римська та вільна, бокс) були залишені в програмі.

Спостереження за змінами кількості нагород дали нам підстави стверджувати про наявний ще один сталий період 1952–1960 рр. У цьому періоді кількість нагород за усіма видами спорту, зарахованими до спортивних єдиноборств, залишалася відносно сталою (33–34 комплекти нагород). Важливим моментом цього періоду вважаємо збільшення у 1960 р. (Рим, Ігри XVII Олімпіади) у фехтуванні кількості змагань серед жінок (до 2 видів).

Однак більш прогресивними для спортивних єдиноборств виявилися Ігри XVIII Олімпіади (1964, Токіо), оскільки були проведені в межах програми змагання з дзюдо. Беззаперечно, що ідейними лідерами щодо введення цього виду спорту до програми Ігор Олімпіад можна вважати представників Японії. Уведення цього виду до програми Ігор Олімпіад передбачало також низку складних вимог.

Незначних змін зазнала програма Ігор XIX Олімпіади (1968, Мехіко) у «традиційних» видах спортивних єдиноборств. Разом із тим на період цієї Олімпіади з програми було виключено дзюдо, яке згодом повернулося. Ці Ігри Олімпіад не позначилися на частині програми, пов'язаній зі спортивними єдиноборствами.

Важливі зміни відбулися на наступних Іграх XX Олімпіади (1972, Мюнхен). Відзначено різке збільшення кількості розіграних комплектів нагород для групи спортивних єдиноборств. Це є початком чергового відносного сталого періоду, який охоплює 1972–1988 роки та відповідні змагання Ігор Олімпіад. Однакові показники кількості нагород спостерігалися для більшості видів спортивних єдиноборств. Винятки становили дзюдо, де кількість комплектів нагород була поступово збільшена, бокс – де відбувалися коливання кількості вагових категорій та боротьби вільної.

Наступне суттєве зростання кількості комплектів нагород, розіграних серед представників спортивних єдиноборств, спостерігається 1992 року на Іграх XXV Олімпіади (Барселона). Характерними особливостями цих змагань є те, що збільшення кількості нагород зумовлене не змінами вагових категорій чи видів змагань, а значним розширенням програми змагань для жінок, зокрема в дзюдо. На відміну від інших видів спорту, зміна політики Міжнародного олімпійського комітету позначилася прогресивним введенням до програми змагань із дзюдо для жінок у семи вагових категоріях. Ця тенденція була продовжена на змаганнях Ігор XXVI Олімпіади (1996, Атланта) за рахунок збільшення кількості комплектів нагород (розширення програми змагань) серед жінок з двох до чотирьох видів.

На наш погляд, зазначена тенденція зберігається і надалі. Починаючи з 2000 року (Ігри XXVII Олімпіади, Сідней) і до 2016 року (Ігри XXXI Олімпіади, Ріо-де-Жанейро) кількість комплектів нагород, розіграних серед жінок, постійно збільшується.

Завдяки інноваційним змінам, у період 2000–2016 років було дещо зменшено кількість комплектів нагород для змагань у боротьбі греко-римській, зроблено перерозподіл нагород у видах фехтування (до 5 для чоловіків та 5 для жінок), боротьби вільної (до 6 для чоловіків та 6 для жінок), боксу (до 10 для чоловіків та 3 для жінок).

На Іграх XXXI Олімпіади (2016, Ріо-де-Жанейро) зафіксовано змагання із шести видів спорту, що за структурою та змістом (специфікою) змагальної діяльності належать до спортивних єдиноборств. У них розігрується 63 комплекти нагород, у структурі яких 38 – серед чоловіків та 25 – серед жінок.

На основі проведеного аналізу наукової та методичної літератури, джерел інформаційної мережі Інтернет ми виявили, що формування структури медального заліку в спортивних єдиноборств у межах програми Ігор Олімпіад за гендерним аспектом мало низку характерних особливостей, які спостерігалися упродовж сучасного періоду розвитку Олімпійських ігор (рис. 1).

За отриманими даними можна стверджувати, що ставлення Міжнародного олімпійського комітету та організаторів змагань до участі жінок у змаганнях з видів спорту, що належать до групи спортивних єдиноборств, значний період було «упередженим». Для участі жінок у змаганнях зі спортивних єдиноборств можна вирізнити три періоди, які графічно виокремлюються (див. рис. 1).

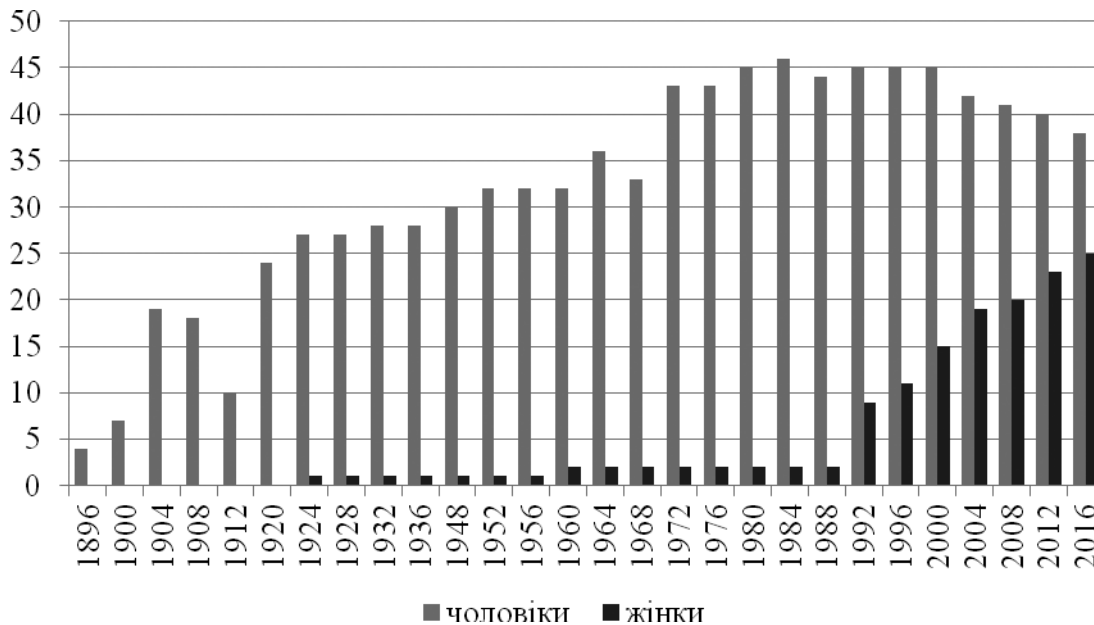

Рис. 1. Комплекти нагород на Іграх Олімпіад у спортивних єдиноборствах, розіграні серед чоловіків та серед жінок

Так, перший з них представлений від Ігор I Олімпіади (1896, Афіни) і до Ігор VII Олімпіади (1920, Антверпен). Він пов'язаний із тим, що до змагань з єдиноборств жінок не допускали, а розігрували комплекти нагород виключно для чоловіків.

Ця ситуація спостерігалася попри те, що за цей самий період програму Ігор Олімпіад у частині спортивних єдиноборств було значно розширено з одного виду – фехтування в 1896 році (Ігри I Олімпіади, Афіни) до чотирьох – фехтування, боротьба вільна, боротьба греко-римська та бокс у 1920 році (Ігри VII Олімпіади, Антверпен). Саме така структура змагань в єдиноборствах зберігалася ще до 1960 року (Ігри XVII Олімпіади, Рим).

За гендерною ознакою розподілу комплектів нагород у програмі Ігор Олімпіад кількість змагань зі спортивних єдиноборств для жінок становила спочатку один (1924–1956 рр.), а потім два комплекти нагород (1960–1988 рр.). Збільшення комплектів нагород відбулося за рахунок введення до програми змагань із командної рапіри серед жінок. Можна стверджувати, що за 64 роки проведення змагань еволюційних змін, незважаючи на будь-які чинники, у програмі змагань зі спортивних єдиноборств для жінок не відбулося. Це відповідно суттєво обмежило розвиток цих видів спорту. На думку багатьох дослідників, власне наявність виду спорту (дисципліни, змагань) має визначальний вплив на розвиток цього виду спорту (дисципліни, змагань) у світі [1, 8, 16, 17].

На Іграх XXV Олімпіади (1992, Барселона) було введено змагання з дзюдо серед жінок. Їх одразу було запропоновано проводити в семи вагових категоріях. Поряд із тим кількість комплектів нагород для жінок у фехтуванні залишилася на сталому рівні.

Загалом для третього періоду розвитку програми Ігор Олімпіад для спортивних єдиноборств спостерігається стрімке та неухильне збільшення кількості комплектів нагород, що розігруються серед жінок. Це засвідчено кількісними показниками, за якими на Іграх XXV Олімпіади (1992, Барселона) розіграно 9 комплектів нагород серед жінок, Іграх XXVI Олімпіади (1996, Атланта) – 11; Іграх XXVII Олімпіади (2000, Сідней) – 15; Іграх XXVIII Олімпіади (2004, Афіни) – 19; Іграх XXIX Олімпіади (2008, Пекін) – 20; Іграх XXX Олімпіади (2012, Лондон) – 23; Іграх XXXI Олімпіади (2016, Ріо-де-Жанейро) – 25 комплектів нагород серед жінок відповідно.

Зміни у третьому періоді зумовлені сукупністю чинників, де основним виступає зміна політики Міжнародного олімпійського комітету щодо участі та місця жінок у міжнародному олімпійському русі. У змаганнях серед жінок у спортивних єдиноборствах за третій період (1988–2016 рр.) кількість нагород зросла з 2 до 25 та спостерігається збереження такої тенденції.

Для чоловіків розвиток програми Ігор Олімпіад у частині спортивних єдиноборств має свої відмінності.

Графічне зображення динаміки кількості комплектів нагород, розіграних у спортивних єдиноборствах в межах програм Ігор Олімпіад, на сучасному етапі розвитку олімпійського спорту дає нам підстави говорити про більшу варіативність цього показника. Спортивні єдиноборства введені до змагань (Ігор Олімпіад) починаючи з 1896 року (Афіни).

Ураховуючи динаміку кількості комплектів нагород, виокремлено такі періоди формування програми змагань спортивних єдиноборств у межах Ігор Олімпіад серед чоловіків. Перший період охоплює 1896–1912 рр. та характеризується варіативністю програми змагань зі спортивних єдиноборств. У цьому періоді кількість комплектів нагород коливається від 4 на Іграх I Олімпіади (1896, Афіни), розіграних у двох видах спорту: фехтування та боротьба греко-римська, до 10 на Іграх V Олімпіади (1912, Стокгольм) з піковим значенням 19 комплектів нагород на Іграх III Олімпіади (1904, Сент-Луїс). Також у цьому періоді відзначено зміну програми за видами спорту. За рішенням Міжнародного олімпійського комітету та організаторів змагань програма зі спортивних єдиноборств у цьому періоді складалася з одного (1900), двох (1896, 1912), трьох (1904) та чотирьох видів спорту (1908) для чоловіків.

Наступний період у розвитку програми Ігор Олімпіад зі спортивних єдиноборств можна виокремити в межах 1920–1968 років (Ігри VII – XIX Олімпіад). У цьому періоді спостерігається постійне зростання кількості нагород у змаганнях зі спортивних єдиноборств для чоловіків. Вихідним показником є 24 комплекти нагород (Ігри VII Олімпіади, 1920, Антверпен). До 1968 він сягнув 36 комплектів нагород. Відзначимо, що в цей період кількість видів спортивних єдиноборств, з яких проводилися змагання, залишалася сталою, а саме чотири: фехтування, боротьба греко-римська, боротьба вільна та бокс. Лише на Іграх XIX Олімпіади (1968, Токіо) у програмі з'явився новий, на той час, вид спортивних єдиноборств – дзюдо.

За характерними ознаками динаміки кількості комплектів нагород у спортивних єдиноборствах третій період варто розглядати в межах 1972 року (Ігри XX Олімпіади, Мюнхен) та 2000 року (Ігри XVII Олімпіади, Сідней). У цьому періоді зафіксовано незначну варіативність на граничному рівні кількості комплектів нагород у спортивних єдиноборствах. Зафіксовано кількісні показники на рівні 43–45 (46 у 1984, Ігри XIII Олімпіади, Лос-Анджелес) комплектів нагород, розіграних серед чоловіків. У ньому також є стала кількість видів спорту – п'ять (фехтування, боротьба греко-римська, боротьба вільна, бокс, дзюдо). Важливим моментом розвитку програми змагань зі спортивних єдиноборств є введення нового виду спорту – тхеквондо (2000, Сідней).

Останній період із визначених на основі динаміки кількості комплектів нагород у змаганнях зі спортивних єдиноборств у межах програми Ігор Олімпіад, на наш погляд, розпочався 2004 року (Ігри XXVIII Олімпіади, Афіни) та триває до сьогодні, включаючи 2016 рік (Ігри XXXI Олімпіади).

Цей період характеризується поступовим зменшенням кількості комплектів нагород зі спортивних єдиноборств від 45 до 38 (2016, Ріо-де-Жанейро). Проте з огляду на інші компоненти програми змагань зі спортивних єдиноборств варто вважати це оптимізацією кількості комплектів нагород.

Ураховуючи зазначене, ми виявили потребу у визначенні співвідношення кількості комплектів нагород у змаганнях зі спортивних єдиноборств у межах програм Ігор Олімпіад, зокрема між тими, які розігруються серед чоловіків та серед жінок.

Згідно з отриманими даними, ми можемо виокремити три історичні періоди, пов'язані з кількісними показниками співвідношення комплектів нагород, що розігравалися серед чоловіків та серед жінок у загальній сукупності тих, які представлені в змаганнях зі спортивних єдиноборств у межах програми Ігор Олімпіад.

Першочергово хочемо виокремити період 1896–1920 років (між Іграми I та VII Олімпіад). У цей період усі з вказаних вище комплектів нагород у спортивних єдиноборствах розігравалися виключно серед чоловіків. Як ми уже зазначали, у змаганнях Ігор Олімпіад

загалом жінок почали допускати починаючи з Ігор II Олімпіади (1900, Париж). Проте для спортивних єдиноборств це відбулося значно пізніше, а саме на Іграх VIII Олімпіади (1924, Париж). Таким чином, говорити про наявне співвідношення між кількістю комплектів нагород у спортивних єдиноборствах, що розігруються серед чоловіків та серед жінок, некоректно.

Тривалість наступного періоду, який, на нашу думку, розпочинається після допуску жінок до змагань у видах спорту, зарахованих до спортивних єдиноборств (1924, Париж, Ігри VIII Олімпіади), та триває до 1988 року (Сеул, Ігри XXIV Олімпіади), визначено наявним співвідношенням цих показників. Саме упродовж цього періоду до змагань були допущені жінки, але протягом усього цього часу їхня частка в загальній кількості нагород була мізерною. Зафіксовано, що частка змагань серед жінок становила в межах 3,57–4,35% від загальної кількості комплектів нагород. Для чоловіків цей показник відповідно дорівнював 96,43–95,65% загальної кількості комплектів нагород.

Третій часовий відтинок, який ми визначили, де частка змагань серед жінок значно зросла, розпочинається від 1992 року (Барселона, Ігри XXV Олімпіади) та триває до сьогодні. Він характеризується значним збільшенням частки комплектів нагород, що розігруються серед жінок у межах змагань зі спортивних єдиноборств у програмах Ігор Олімпіад. Частки комплектів нагород для чоловіків та для жінок пропорційно змінювалися упродовж усього цього періоду від 83,33/16,67% (1992, Барселона, Ігри XXV Олімпіади) і до 60,32/39,68% (2016, Ріо-де-Жанейро, Ігри XXXI Олімпіади).

Розв'язання локальних наукових завдань із висвітлення історичних особливостей розвитку програм Ігор Олімпіад повною мірою не висвітлює еволюційних особливостей становлення та розвитку окремих видів спортивних єдиноборств. Це спонукало нас до деталізованого вивчення загальних показників динаміки часток комплектів нагород видів спортивних єдиноборств у програмах Ігор Олімпіад сучасності (див. табл. 1).

За отриманими результатами ми можемо констатувати, що частки комплектів нагород за загальною кількістю за різними видами спортивних єдиноборств мають відмінності на різних часових відрізках.

На Іграх I Олімпіади (1896, Афіни) було представлено усього два види спортивних єдиноборств (фехтування та боротьба греко-римська). Це визначило розподіл нагород виключно між цими видами спорту. Згідно з розіграними комплектами нагород, 75,0% припало на змагання з фехтування та 25,0% на змагання з боротьби греко-римської. За кількісним співвідношенням це відповідно становило три та один комплект нагород.

На Іграх II Олімпіади (1900, Париж), відповідно до змін програми, було залишено лише один вид спорту, зарахований до спортивних єдиноборств, а саме фехтування (100,0% комплектів нагород). При цьому абсолютне значення комплектів нагород було збільшено до семи.

Динамічний розвиток програми Ігор Олімпіад зумовив те, що на Іграх III Олімпіади (1904, Сент-Луїс) було три види, що представляли спортивні єдиноборства. Частки нагород зазнали суттєвих змін: на фехтування припало 26,32% (5 комплектів нагород), боротьба греко-римська – 36,84% (7 комплектів нагород) та боротьба вільна – 36,84% (7 комплектів нагород). Виявлена ситуація вказує, що змагання (Ігри Олімпіад), які були проведені в США, засвідчили динамічний розвиток зазначених видів боротьби в цій країні. Водночас фехтування було, на наш погляд, менш популярне на той час. Це зумовило паралельно із приділенням більшої уваги до видів боротьби зменшення на два комплекти нагород у фехтуванні.

Проте вже на Іграх IV Олімпіади (1908, Лондон) ситуація змінилася. Популярність виду спорту на цьому етапі розвитку Ігор Олімпіад сучасності мала достатньо визначальне місце для внесення змін до програми змагань.

Таким чином до програми Ігор IV Олімпіади було введено бокс, що був популярним на теренах Великої Британії в кінці XIX – на початку XX століття. Організатори змагань запропонували ввести одразу розіграш п'яти комплектів нагород на тлі зменшення кількості комплектів нагород для інших видів спортивних єдиноборств. У відсотковому співвідно-

шенні засвідчено такий розподіл: для фехтування та боротьби греко-римської – по 22,22% та боротьби вільної та боксу – по 27,78% відповідно.

У 1912 році в межах програми Ігор V Олімпіади (Стокгольм) відбулися чергові зміни. Вони були пов'язані із виключенням із програми введених раніше двох видів спорту (боротьби вільної та боксу). Загалом спостерігається ситуація, на яку вказує більшість дослідників історій олімпійського спорту, пов'язана із впливом на формування програми змагань першого періоду Ігор Олімпіад сучасності різних зовнішніх чинників [8, 11, 13, 19]. Отже, на Іграх V Олімпіади (1912, Стокгольм) частки комплектів нагород розподілилися пропорційно (по 50,0%) між фехтуванням та боротьбою греко-римською, що становило по п'ять комплектів нагород.

Після перерви, спричиненою подіями Першої світової війни, у програмі Ігор VII Олімпіади (1920, Антверпен) відбулося відновлення боротьби вільної та боксу. Ураховуючи кількісні показники (абсолютні та відносні), можна стверджувати, що вони зайняли достатньо ґрунтовні позиції. Відсоткові значення на цих змаганнях становили для фехтування 25,0%; боротьби греко-римської – 20,83; боротьби вільної – 20,83 та боксу – 33,33% від загальної кількості комплектів нагород, розіграних у спортивних єдиноборствах.

Надалі, на наш погляд, співвідношення кількості комплектів нагород із видів спортивних єдиноборств можна аналізувати в комплексі для часового проміжку з 1924 до 1960 р. (Ігри VIII Олімпіади – Ігри XVII Олімпіади). Характерною для цього відтинку є наявність сталої програми змагань (за кількістю видів спорту) та незначних змін в абсолютній кількості комплектів нагород за видами спортивних єдиноборств. Це спостерігається, незважаючи на складний, за твердженнями значної кількості фахівців, період для олімпійського спорту, пов'язаний із подіями Другої світової війни. Упродовж тривалого часу частки в загальній кількості комплектів нагород для окремих видів спортивних єдиноборств залишалися відносно сталими. Так, для фехтування вони становили в межах 21,21–25,00%, боротьби греко-римської – 21,43–25,81%, боротьби вільної – 23,53–25,81% та боксу – 25,81–30,30%.

Варто виокремити Ігри XVIIІ Олімпіади (1964, Токіо). На наш погляд, під впливом міста та країни-організатора цих Ігор Олімпіад до програми змагань було додано новий вид – дзюдо. Уведення до програми змагань зі спортивних єдиноборств цього виду та відповідно чотирьох вагових категорій позначилося на частках для інших видів спортивних єдиноборств. Зазначимо, що для більшості з них було паритетне розподілення комплектів нагород – 21,05% загальної кількості комплектів нагород зі спортивних єдиноборств для фехтування, боротьби греко-римської, боротьби вільної. Дещо більша частка спостерігалася для боксу – 26,32% загальної кількості нагород зі спортивних єдиноборств. Для «нового» виду в програмі Ігор XVIIІ Олімпіади (1964, Токіо) було передбачено чотири комплекти нагород, тобто 10,53%.

Тимчасова відмова від проведення змагань з дзюдо на Іграх XIX Олімпіади (1968, Мехіко) стала причиною змін у частках інших видів спортивних єдиноборств. Домінування боксу спостерігається вже тривалий період, на який припало 31,43% загальної кількості комплектів нагород зі спортивних єдиноборств, тобто 11 комплектів нагород.

Для інших видів спортивних єдиноборств (фехтування, боротьба греко-римська та боротьба вільна) спостерігається рівномірність розподілу часток по 22,86% загальної кількості комплектів нагород зі спортивних єдиноборств, тобто 8 комплектів нагород.

Також у комплексі пропонуємо розглядати частки видів спортивних єдиноборств на Іграх XX–XXIV Олімпіад (1972–1988 рр.). За цей часовий відрізок суттєвих змін не відбулося. Після повернення дзюдо до програми змагань частки видів спортивних єдиноборств у загальній кількості комплектів нагород для цієї групи видів спорту залишалися практично незмінними. Можна спостерігати, що упродовж п'яти Ігор Олімпіад для фехтування було передбачено від 16,67 до 17,78% із загальної кількості комплектів нагород зі спортивних єдиноборств, для боротьби греко-римської – 20,83–22,22%; боротьби вільної – 19,57–22,22%; боксу – 24,44–26,09 та дзюдо 13,33–15,22% відповідно. Це становило для фехтування 8

комплектів нагород, боротьби греко-римської – 10, боротьби вільної – 9–10, боксу – 11–12 та дзюдо – 6–8 комплектів нагород відповідно.

Для наступних Ігор XXV та XXVI Олімпіад (1992, Барселона та 1996, Атланта) ми спостерігаємо суттєві зміни у частках за видами спорту без наявності варіативності переліку власне видів спортивних єдиноборств. Зафіксовано зменшення часток за більшістю видів спортивних єдиноборств (фехтування, боротьба греко-римська, боротьба вільна, бокс) на 1,05–3,87% загальної кількості комплектів нагород зі спортивних єдиноборств, що компенсовано збільшенням частки для дзюдо на 10,73% до 25,93% та 25,00% відповідно (14 комплектів нагород).

Починаючи з Ігор XXVII Олімпіади (2000, Сідней), можна говорити про останні зміни, що вплинули на співвідношення часток комплектів нагород із видів спортивних єдиноборств. Зміни пов'язані з уведенням ще одного виду спорту – тхеквондо. Це стало причиною змін часток для окремих видів спорту. Зменшення стосувалися усіх видів спортивних єдиноборств. Це вказує на те, що Міжнародний олімпійський комітет та організаційний комітет Олімпійських ігор компенсували введення нового виду спорту за рахунок уже наявних у програмі Ігор Олімпіад видів спортивних єдиноборств.

Таким чином, у цьому часовому відтинку 2000–2016 рр. (Ігри XXVII–XXXI Олімпіад) спостерігаються такі частки для видів спортивних єдиноборств: фехтування (16,67–15,87% від загальної кількості комплектів нагород зі спортивних єдиноборств, 10 комплектів нагород), боротьба греко-римська (13,33–9,52%, 8–6 комплектів нагород), боротьба вільна (13,33–19,05%, 8–12 комплектів нагород), бокс (18,03–20,63%, 12–13 комплектів нагород), дзюдо (23,33–22,22%, 14 комплектів нагород) та тхеквондо (13,33–12,70%, 8 комплектів нагород).

У продовження цієї тематики ми провели вивчення динаміки часток комплектів нагород видів спортивних єдиноборств у програмах Ігор Олімпіад сучасності окремо серед чоловіків (табл. 2) та жінок (див. табл. 3).

Аналізування даних щодо розподілу комплектів нагород у програмах Ігор Олімпіад сучасності дає підстави стверджувати, що впродовж тривалого періоду, від Ігор I Олімпіади (1896, Афіни) до Ігор VII Олімпіади (1920, Антверпен), співвідношення кількості нагород із видів спортивних єдиноборств є тотожним (за відсотковими та абсолютними значеннями) до співвідношення за загальною кількістю нагород. Це пов'язано з відсутністю в програмі змагань зі спортивних єдиноборств серед жінок [8, 11].

Починаючи із Ігор VIII Олімпіади (1924, Париж), до структури змагань зі спортивних єдиноборств уведено змагання з фехтування серед жінок. Це несуттєво змінило пропорції між окремими видами спортивних єдиноборств щодо комплектів нагород. Причиною було те, що тривалий час розігрувався спочатку один, а дещо пізніше два комплекти нагород серед жінок.

Для співвідношення кількості комплектів нагород за видами спортивних єдиноборств у програмі Ігор Олімпіад серед чоловіків з 1924 до 1960 р. зафіксовано узагальнені тенденції, пов'язані із таким: зменшення частки змагань із фехтування, незначне варіативне збільшення частки для змагань із боротьби греко-римської, незначне зменшення частки комплектів нагород у боротьбі вільній; незначне збільшення частки комплектів нагород у боксі.

Від 1964 р. (Ігри XVIII Олімпіади, Токіо), за винятком 1968 р. (Ігри XIX Олімпіади, Мехіко), у програмі були представлені змагання з дзюдо. До 1996 р. (Ігри XXVI Олімпіади, Атланта) програма не мала змін кількості видів спорту. За цей період ми спостерігаємо подальше зниження часток комплектів нагород з фехтування серед чоловіків від 16,67 до 13,33% від загальної кількості комплектів нагород зі спортивних єдиноборств при сталій абсолютній кількості нагород (6 позицій). При цьому частки для таких видів спортивних єдиноборств як боротьба греко-римська та боротьба вільна залишаються наближено одному рівні – 22,22% (із діапазоном 21,74–24,24% та 20,45–24,24% загальної кількості комплектів нагород зі спортивних єдиноборств серед чоловіків відповідно).

Таблиця 2

**Динаміка часток комплектів нагород видів спортивних єдиноборств
у програмах Ігор Олімпіад сучасності (серед чоловіків)**

Рік та місце проведення Ігор Олімпіад	Загалом	З них серед чоловіків	Види спортивних єдиноборств					
			фехтування	боротьба греко-римська	боротьба вільна	бокс	дзюдо	тхеквондо
1896, Афіни	4	4	75,00	25,00	-	-	-	-
1900, Париж	7	7	100,0	-	-	-	-	-
1904, Сент-Луїс	19	19	26,32	-	36,84	36,84	-	-
1908, Лондон	18	18	22,22	22,22	27,78	27,78	-	-
1912, Стокгольм	10	10	50,00	50,00	-	-	-	-
1920, Антверпен	24	24	25,00	20,83	20,83	33,33	-	-
1924, Париж	28	27	22,22	22,22	25,93	29,63	-	-
1928, Амстердам	28	27	22,22	22,22	25,93	29,63	-	-
1932, Лос-Анджелес	29	28	21,43	25,00	25,00	28,57	-	-
1936, Берлін	29	28	21,43	25,00	25,00	28,57	-	-
1948, Лондон	31	30	20,00	26,67	26,67	26,67	-	-
1952, Гельсінкі	33	32	18,75	25,00	25,00	31,25	-	-
1956, Мельбурн	33	32	18,75	25,00	25,00	31,25	-	-
1960, Рим	34	32	18,75	25,00	25,00	31,25	-	-
1964, Токіо	38	36	16,67	22,22	22,22	27,78	11,11	-
1968, Мехіко	35	33	18,18	24,24	24,24	33,33	-	-
1972, Мюнхен	45	43	13,95	23,26	23,26	25,58	13,95	-
1976, Монреаль	45	43	13,95	23,26	23,26	25,58	13,95	-
1980, Москва	47	45	13,33	22,22	22,22	24,44	17,78	-
1984, Лос-Анджелес	48	46	13,04	21,74	21,74	26,09	17,39	-
1988, Сеул	46	44	13,64	22,73	20,45	27,27	15,91	-
1992, Барселона	54	45	13,33	22,22	22,22	26,67	15,56	-
1996, Атланта	56	45	13,33	22,22	22,22	26,67	15,56	-
2000, Сідней	60	45	13,33	17,78	17,78	26,67	15,56	8,89
2004, Афіни	61	42	14,29	16,67	16,67	26,19	16,67	9,52
2008, Пекін	61	41	12,20	17,07	17,07	26,83	17,07	9,76
2012, Лондон	63	40	12,50	17,50	17,50	25,00	17,50	10,00
2016, Ріо-де-Жанейро	63	38	13,16	15,79	15,79	26,32	18,42	10,53

Поряд із тим частка загальної кількості комплектів нагород зі спортивних єдиноборств серед чоловіків з дзюдо отримала поступову підтримку в межах програм Ігор Олімпіад. Починаючи з 1960 (Ігри XVII Олімпіади, Токіо) і до 1996 р. (Ігри XXVI Олімпіади, Атланта), на цей вид спорту припадало від 11,11 до 15,56% від загальної кількості комплектів нагород зі спортивних єдиноборств (6–7 комплектів нагород) та в окремі роки 1980 та 1984 (Ігри XXII Олімпіади, Москва та Ігри XXIII Олімпіади, Лос-Анджелес) – 17,78% та 17,39% відповідно (по 8 комплектів нагород серед чоловіків).

Як ми вже зазначали, Ігри XXVII Олімпіади (2000, Сідней) ознаменувалися появою в програмі Ігор Олімпіад «нового» виду спортивних єдиноборств – тхеквондо. Це відповідно змінило співвідношення в комплектах нагород. «Новий» вид програми отримав 8,89%, що становило 4 комплекти нагород. Загалом кількість нагород для цього виду спорту у змаганнях серед чоловіків залишилася сталою й надалі. Проте відсоткові значення незначно змінилися з 8,89 до 10,53% від загальної кількості комплектів нагород зі спортивних єдиноборств серед чоловіків.

Установлено, що введення до програми Ігор Олімпіад та відповідно виокремлення частки загальної кількості комплектів нагород зі спортивних єдиноборств серед чоловіків

з тхеквондо стало можливим за рахунок інших, компенсаторних змін. У цьому випадку компенсаторними виявилися зменшення часток комплектів нагород для боротьби греко-римської та боротьби вільної серед чоловіків із 17,78 до 15,79% загальної кількості комплектів нагород зі спортивних єдиноборств серед чоловіків (з 8 до 6 комплектів нагород відповідно).

За цей період також збільшилася частка загальної кількості комплектів нагород зі спортивних єдиноборств серед чоловіків у дзюдо до 18,42% при сталій кількості 7 комплектів нагород. Це вказує, що причинами зростання часток є не загальне розширення програми змагань зі спортивних єдиноборств серед чоловіків, а перерозподіл та подекуди зменшення кількості змагань у цьому напрямі.

Щодо динаміки співвідношення комплектів нагород видів спортивних єдиноборств у програмах Ігор Олімпіад сучасності серед жінок спостерігається суттєво відмінна ситуація (табл. 3).

Таблиця 3

Динаміка часток комплектів нагород видів спортивних єдиноборств у програмах Ігор Олімпіад сучасності (серед жінок)

Рік та місце проведення Ігор Олімпіад	Загалом	З них серед жінок	Види спортивних єдиноборств				
			фехтування	боротьба вільна	бокс	дзюдо	тхеквондо
1924, Париж	28	1	100,0	-	-	-	-
1928, Амстердам	28	1	100,0	-	-	-	-
1932, Лос-Анджелес	29	1	100,0	-	-	-	-
1936, Берлін	29	1	100,0	-	-	-	-
1948, Лондон	31	1	100,0	-	-	-	-
1952, Гельсінкі	33	1	100,0	-	-	-	-
1956, Мельбурн	33	1	100,0	-	-	-	-
1960, Рим	34	2	100,0	-	-	-	-
1964, Токіо	38	2	100,0	-	-	-	-
1968, Мехіко	35	2	100,0	-	-	-	-
1972, Мюнхен	45	2	100,0	-	-	-	-
1976, Монреаль	45	2	100,0	-	-	-	-
1980, Москва	47	2	100,0	-	-	-	-
1984, Лос-Анджелес	48	2	100,0	-	-	-	-
1988, Сеул	46	2	100,0	-	-	-	-
1992, Барселона	54	9	22,22	-	-	77,78	-
1996, Атланта	56	11	36,36	-	-	63,64	-
2000, Сідней	60	15	26,67	-	-	46,67	26,67
2004, Афіни	61	19	21,05	21,05	-	36,84	21,05
2008, Пекін	61	20	25,00	20,00	-	35,00	20,00
2012, Лондон	63	23	21,74	17,39	13,04	30,43	17,39
2016, Ріо-де-Жанейро	63	25	20,00	24,00	12,00	28,00	16,00

Суттєвими відмінностями щодо співвідношення часток загальної кількості комплектів нагород зі спортивних єдиноборств серед жінок варто вважати те, що впродовж усього періоду поступово з'являлися змагання з різних видів спортивних єдиноборств: фехтування – 1924 р. (Ігри VIII Олімпіади, Париж), дзюдо – 1992 р. (Ігри XXV Олімпіади, Барселона), тхеквондо – 2000 р. (Ігри XXVII Олімпіади, Сідней), боротьба вільна – 2004 р. (Ігри XXVIII Олімпіади, Афіни), бокс – 2012 р. (Ігри XXX Олімпіади, Лондон). Винятком є лише боротьба греко-римська, де змагання серед жінок не проводилися.

Можна спостерігати, що динамічні зміни програми змагань зі спортивних єдиноборств серед жінок відбулися лише з 1992 року (Ігри XXV Олімпіади, Барселона). Також спостерігається тенденція щодо випереджувального введення змагань з «нових» видів спортивних єдиноборств (дзюдо та тхеквандо) та більш пізнього введення змагань з традиційних видів (боротьба вільна та бокс).

Отже, від 1924 до 1988 р. (Ігри VIII–XXIV Олімпіад) монополістом у змаганнях зі спортивних єдиноборств серед жінок було фехтування. Проводилися змагання спочатку в одному, а згодом у двох видах. Проте це все одно становило 100% від загальної кількості комплектів нагород зі спортивних єдиноборств серед жінок.

У 1992 р. (Ігри XXV Олімпіади, Барселона) з уведенням до програми змагань зі спортивних єдиноборств дзюдо та змагання серед жінок співвідношення зазнало суттєвих змін. Більша кількість змагань (через наявність вагових категорій) зумовила перевагу цього виду спорту над фехтуванням. На дзюдо припадало 77,78% загальної кількості комплектів нагород зі спортивних єдиноборств серед жінок, на фехтування – 22,22% відповідно.

Проте надалі частка дзюдо в загальній кількості комплектів нагород зі спортивних єдиноборств серед жінок лише зменшувалася (з 63,64 до 28,00%) при сталій кількості комплектів нагород (7 позицій). Це свідчить про збільшення частини програми Ігор Олімпіад серед жінок у змаганнях зі спортивних єдиноборств.

Для змагань з фехтування серед жінок частка загальної кількості комплектів нагород зі спортивних єдиноборств після суттєвого підвищення в 1996 році (Ігри XXVI Олімпіади, Атланта) до 36,36% згодом поступово зменшилася до 20,00% загальної кількості комплектів нагород зі спортивних єдиноборств серед жінок (2016, Ігри XXXI Олімпіади, Ріо-де-Жанейро). Паралельно відбулося збільшення абсолютної кількості нагород з 4 до 6 комплектів.

Більш сталими є показники для інших видів спортивних єдиноборств у змаганнях серед жінок. Так, після введення тхеквондо до програми змагань частка становила 26,67% загальної кількості комплектів нагород зі спортивних єдиноборств серед жінок та надалі незначно зменшувалася кожного чотириріччя до 16,00%. Однак абсолютна кількість комплектів нагород утрималася на позначці 4 позиції.

Те саме стосується боксу, який представлений трьома ваговими категоріями на Іграх XXX та XXXI Олімпіад (2012 та 2016, Лондон та Ріо-де-Жанейро). У результаті частка цього виду спорту становила 13,04% та 12,00% від загальної кількості комплектів нагород зі спортивних єдиноборств серед жінок відповідно [18, 20].

Дещо по-іншому змінювалася частка боротьби вільної. Після введення змагань серед жінок (2004, Ігри XXVII Олімпіади, Афіни) програма змагань у цьому виді спорту була представлена чотирма ваговими категоріями, що становило 21,05% загальної кількості комплектів нагород зі спортивних єдиноборств серед жінок на той момент. Проте розвиток виду спорту в межах програм Ігор Олімпіад сприяв збільшенню абсолютної кількості нагород до 6 комплектів, що становило 24,00% загальній кількості комплектів нагород зі спортивних єдиноборств серед жінок у 2016 році (Ігри XXXI Олімпіади, Ріо-де-Жанейро).

Поряд із тим вважаємо, що з наближенням та проведенням Ігор XXXII Олімпіади (2020, Токіо) зміняться співвідношення кількості комплектів нагород із видів спортивних єдиноборств у програмах Ігор Олімпіад сучасності як серед чоловіків і жінок, так і загалом.

Ми виявили закономірності, згідно з якими станом на 2016 рік у програмі Ігор Олімпіад проводиться стратегічна політика з гендерного урівноваження видів змагань у спортивних єдиноборствах. Також можна стверджувати, що введення нових видів спорту відбувається одразу на паритетних засадах у кількості комплектів нагород між чоловіками та жінками, що спостерігається на прикладі дзюдо, тхеквондо та передбачається для карате (2020, Токіо).

Проте можна стверджувати, що подальші зміни програми в частині спортивних єдиноборств є неминучими, що відображено в перспективах на Ігри XXXII Олімпіади (2020,

Токіо). Згідно з рішенням МОК, додається новий вид спорту – карате. Також зміни повинні відбутися в змаганнях із дзюдо, де пройдуть змішані командні змагання. У змаганнях із фехтування за рішенням виконкому МОК додані командна рапіра у жінок і командна шабля у чоловіків. Виконком Міжнародного олімпійського комітету також прийняв рішення про збільшення кількості вагових категорій у боксі в програмі змагань серед жінок з трьох до п'яти, скоротивши кількість чоловічих категорій від десяти до восьми [10].

Висновки:

1. Системними чинниками структури комплектів нагород, розіграних у спортивних єдиноборствах на Іграх Олімпіад, упродовж сучасного етапу розвитку олімпійського спорту варто вважати такі: введення до програми нових видів спорту, проведення змагань із видів спортивних єдиноборств серед жінок, загальне збільшення комплектів нагород з 4 (Ігри I Олімпіади, 1896, Афіни) до 63 (Ігри XXXI Олімпіади, 2016, Ріо-де-Жанейро).

2. Еволюція програми Ігор Олімпіад зі спортивних єдиноборств для чоловіків та жінок представлена різною кількістю періодів. У змаганнях серед жінок відокремлено три періоди: перший – 1986–1920 рр. – відсутність змагань серед жінок; другий – 1924–1988 рр. – змагання серед жінок були суттєво обмежені; третій – 1992–2016 рр. – динамічний розвиток програми змагань зі спортивних єдиноборств серед жінок.

У змаганнях серед чоловіків відокремлено чотири періоди: перший – 1896–1912 рр. – варіативність програми змагань зі спортивних єдиноборств серед чоловіків; другий – 1920–1968 рр. – зростання кількості змагань; третій – 1972–2000 рр. – гранична кількість змагань (комплектів нагород); четвертий – 2004–2016 рр. – поступове зменшення кількості змагань комплектів нагород зі спортивних єдиноборств серед чоловіків.

3. У 1986–1920 роках усі комплекти нагород зі спортивних єдиноборств розігрувалися серед чоловіків; у 1924–1988 рр. – спостерігається стале співвідношення на рівні 96,43–95,65/3,57–4,35 (чоловіки/жінки відповідно); 1992–2016 рр. – наявна динамічна зміна пропорцій з 83,33/16,67% до 60,32/39,68% (чоловіки/жінки відповідно).

4. Упродовж еволюції програми Ігор Олімпіад зі спортивних єдиноборств та введенням до неї «нових» видів співвідношення часток комплектів нагород окремих видів спортивних єдиноборств змінювалося. Частки окремих видів спортивних єдиноборств станом на 2016 рік сягають для фехтування – 15,87% загалом (13,16% серед чоловіків та 20,00% серед жінок), боротьби греко-римської – 9,52% (15,79% лише серед чоловіків), боротьби вільної 19,05% (15,79% та 24,00%), боксу – 20,63% (26,32% та 12,00%), дзюдо – 22,22% (18,42 та 28,00) та тхеквондо – 12,70% (10,53% та 16,00%) від кількості комплектів нагород зі спортивних єдиноборств відповідно.

Перспективи подальших досліджень передбачають з'ясування результативності участі спортсменів України в змаганнях зі спортивних єдиноборств на Іграх Олімпіад.

Список літератури

1. Бубка С. Н. Олімпійський спорт: давньогрецька спадщина та сучасний стан : автореф. дис. ... д-ра наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.01 / С. Н. Бубка ; Нац. ун-т фіз. виховання і спорту України. – Київ, 2014. – 35 с.

2. Вацеба О. Специфіка історичного розвитку сучасного спорту як соціального явища / Оксана Вацеба // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : зб. наук. пр. / за ред. С. С. Єрмакова. – Харків, 2001. – № 18. – С. 21–26.

3. Золоті сторінки Олімпійського спорту України / М. С. Герцик, О. М. Вацеба, О. В. Копій [та ін.] ; за ред. І. Федоренка. – Київ : Олімпійська література, 2000. – 192 с

4. Исинбаева Е. Г. Концептуальная модель эволюции современных Олимпийских Игр : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Исинбаева Елена Гаджиевна ; [Волгогр. гос. акад. физ. культуры]. – Волгоград, 2010. – 22 с.

5. Кашевко В. А. Аналіз структури змагальної діяльності і методологія системи навчання складних техніко-тактичних дій у вільній боротьбі / В. А. Кашевко // Молода спортивна наука України : зб. наук. пр. з фіз. культури та спорту. – Львів, 2008. – Вип. 12, т. 1. – С. 150–154.
6. Латишев С. В. Аналіз тактико-технічних дій борців вільного стилю на Іграх XXVI Олімпіади в Атланті / С. В. Латишев // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2000. – № 2/3. – С. 20–23.
7. Марзаганов Х. Т. Історія розвитку боротьби самбо і дзюдо : метод. вказівки / Х. Т. Марзаганов. – Івано-Франківськ : ІФНТУНГ Факел, 2007. – 21 с.
8. Олимпийский спорт : в 2 т. / В. Н. Платонов, С. Н. Бубка, М. М. Булатова [и др.] ; под общ. ред. В. Н. Платонова. – Киев : Олимп. л-ра, 2009. – Т. 2. – С. 63–76.
9. Олімпійська Хартія. – 2016. – 72 с.
10. П'ять нових видів спорту включено до програми Ігор-2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nos-ukr.org/news/12903/> (дата звернення: 11 березня 2017).
11. Платонов В. Н. Олимпийский спорт в 2-х кн. : учеб. для студ. вузов физ. воспитания и спорта / В. Н. Платонов, С. И. Гуськов. – Киев : Олимпийская литература, 1994. – Кн. 1. – 496 с.
12. Солопчук М. С. Гендерні особливості у міжнародному спортивному і олімпійському русі / Солопчук М. С., Заїкін А. В. // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : наук. моногр. за ред. С. С. Єрмакова – Харків : ХДАДМ (ХХП), 2006. – № 4. – С. 176–179.
13. Теоретические аспекты техники и тактики спортивной борьбы / под ред. О. Б. Малкова. – Москва : Физкультура и спорт, 2006. – 168 с.
14. Хроника олимпийских игр: с истории летних Олимпиад / сост. О. Й. Черкасский. – Москва : Молодь, 1979. – 272 с.
15. Brendan M. American professional wrestling: evolution, content, and popular appeal // *Sociological Spectrum*. – 2005. – Vol. 25 (2). – P. 155–176.
16. Fasteau V. F. Giving women a sporting chance / V. F. Fasteau // *Out of the bleachers: writing on women and sport* / (ed.) S. L. Twin. – Old Westbury, NY : Feminist Press. – 2007. – P. 165–173.
17. Grant C. H. Equality in sport for women / C. H. Grant, & P. L. Geadelmann. – Washington, DC : American Alliance for Health, Physical Education, and Recreation, 2008. – P. 96–102.
18. Лондон-2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.olympic.org/olympic-results?g=London%202012> (дата звернення: 11 березня 2017).
19. Pityn M. Features of theoretical training in combative sports / Pityn Maryan, Briskin Yuriy, Zadorozhna Olha // *Journal of Physical Education and Sport*. – Pitesti, 2013. – Vol. 13 (2), is. 2. – P. 195–198.
20. Ріо-2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.olympic.org/rio-2016> (дата звернення: 11 березня 2017).

РАЗВИТИЕ И СТАНОВЛЕНИЕ СПОРТИВНЫХ ЕДИНОБОРСТВ В ПРОГРАММАХ ИГР ОЛИМПИАД СОВРЕМЕННОСТИ

Евгений ПРИСТУПА¹, Юрий БРИСКИН¹,
Артур ПАЛАТНЫЙ², Марьян ПИТЫН¹

¹ Львовский государственный университет
физической культуры, г. Львов, Украина,

² Комитет Верховной Рады Украины
по вопросам семьи, молодёжной политики,
спорта та туризма, г. Киев, Украина,
e-mail: palatnyu.a@gmail.com

Аннотация. В статье изучены особенности развития и становления спортивных единоборств в программах Игр Олимпиад современности.

Установлено, что эволюция программы Игр Олимпиад по спортивным единоборствам для мужчин и женщин представлена разным количеством периодов. В соревнованиях среди женщин выделено три периода: первый – 1986–1920 гг. – отсутствие соревнований среди женщин; второй – 1924–1988 гг. – соревнования среди женщин были существенно ограничены; третий – 1992–2016 гг. – динамичное развитие программы соревнований по спортивным единоборствам среди женщин. В соревнованиях среди мужчин выделено четыре периода: первый – 1896–1912 гг. – вариативность программы соревнований по спортивным единоборствам среди мужчин; второй – 1920–1968 гг. – рост количества соревнований; третий – 1972–2000 гг. – предельное количество соревнований (комплектов наград); четвертый – 2004–2016 гг. – постепенное уменьшение количества соревнований (комплектов наград) по спортивным единоборствам среди мужчин.

В 1986–1920 гг. все комплекты наград по спортивным единоборствам разыгрывались среди мужчин; в 1924–1988 гг. наблюдается стойкое соотношение на уровне 96,43–95,65 / 3,57–4,35 % (мужчины / женщины соответственно); 1992–2016 гг. – наличие динамики изменения пропорций от 83,33 / 16,67 % до 60,32 / 39,68 % (мужчины / женщины соответственно).

Доли отдельных видов спортивных единоборств по состоянию на 2016 год составляют для фехтования 15,87 % в целом (13,16 % среди мужчин и 20,00 % среди женщин), греко-римской борьбе – 9,52 % (15,79 % только среди мужчин), вольной борьбе – 19,05 % (15,79 % и 24,00 %), бокса – 20,63 % (26,32 % и 12,00 %), дзюдо – 22,22 % (18,42 % и 28,00 %) и тхэквондо – 12,70 % (10,53 % и 16,00 %) количества комплектов наград по спортивным единоборствам соответственно.

Ключевые слова: спортивные единоборства, соревнования, комплекты наград, Игры Олимпиад, программа.

**ESTABLISHMENT AND ADVANCE
OF COMBAT SPORTS
IN THE PROGRAMS
OF MODERN OLYMPIC GAMES**

**Evgenii PRYSTUPA¹, Yuri BRISKIN¹,
Artur PALATNYY², Maryan PITYN¹**

¹ Lviv State University of Physical Culture,
Lviv, Ukraine,

²Committee of the Verkhovna Rada of Ukraine
on Family Matters, Youth Policy,
Sports and Tourism, Kyiv, Ukraine,
e-mail: palatnyy.a@gmail.com

Abstract. The article describes the peculiarities of the formation and development of combat sports in the programs of modern Olympiads.

It has been found out that the evolution of the Olympic programs for male and female combat sports is represented by different number of time periods. Competitions for sports women could be divided into three periods: the first one, from 1896 till 1920, during which no competitions for women were held; during the second period lasting from 1924 till 1988 the competitions for women were significantly limited; the third period (1992–2016) witnessed a dynamic expansion of the contests program for female combat sports. In the competitions for male athletes four periods could be singled out: during the first one (1896–1912) a certain variability of the competition programs for men could be observed; the second period lasting from 1920 till 1968 witnessed the increase of the number of events; during the third period (1972–2000) the marginal quantity of sets of medals was won; the fourth period (2004–2016) testified to the gradual decrease of male combat sports events and sets of medals played out.

In 1896–1920 all the sets of medals in combat sports were played out among male athletes only; in 1924–1988 one could observe a constant ratio at 96,43%–95,65%/3,57%–4,35% (males/females correspondingly); in 1992–2016 a dynamic ratio change is quite evident – from 83,33/16,67% to 60,32/39,68% (males/females accordingly).

The shares for the number of sets of awards in particular combat sports event as for 2016 made up: for fencing– total 15,87% (13,16% for males and 20,00% for females), Greco-Roman wrestling– 9,52% (15,79% for males only), free style wrestling – 19,05% (15,79% and 24,00%), boxing– 20,63% (26,32% and 12,00%), judo– 22,22% (18,42 and 28,00) and taekwondo– 12,70% (10,53% and 16,00%) from the overall number of sets of awards in combat sports respectively.

Keywords: combat sports, competitions, sets of awards, Olympic games, program.

References

1. Bubka S. N. Olimpijs'kyj sport: davn'ogrec'ka spadshhyna ta suchasnyj stan [Olympic sports: Ancient Greek heritage and the present state]: avtoref. dys. ... d-ra nauk z fiz. vyhovannja i sportu: 24.00.01; Nac. un-t fiz. vyhovannja i sportu Ukrajinjy. Kyiv, 2014. 35 s. (*in Ukrainian*)
2. Vaceba O. Specyfika istorychnogo rozvytku suchasnogo sportu jak social'nogo javyshha [Specificity of historical development of modern sport as a social phenomenon] // Pedagogika, psihologija ta medyko-biologichni problemy fizychnogo vyhovannja i sportu: zb. nauk. pr. / za red. S. S. Jermakova. Harkiv, 2001. № 18. S. 21–26. (*in Ukrainian*)
3. Gercyk M. S., Vaceba O. M., Kopij O. V. [ta in.] Zoloti storinky Olimpijs'kogo sportu Ukrajinjy [Golden pages of the Olympic sport of Ukraine]; za red. I. Fedorenka. Kyiv : Olimpijs'ka literatura, 2000. 192 s. (*in Ukrainian*)

4. Isinbaeva E. G. Konceptual'naja model' evoljucii sovremennyh olimpijskih igr [The conceptual model of the evolution of modern Olympic games]: avtoreferat dis. kandidata pedagogicheskikh nauk : 13.00.04 ; [Volgogr. gos. akad. fiz. kul'tury]. Volgograd, 2010. 22 s. (in Russian)
5. Kashevo V. A. Analiz struktury zmagal'noji dijaj'nosti i metodologija systemy navchannja skladnyh tehniko-taktychnyh dij u vil'nij borot'bi [The analysis of competitive activities and methodology training system of complex technical and tactical actions in freestyle wrestling] // Moloda sportyvna nauka Ukrajinu. 2008. № 1. S. 150–154. (in Ukrainian)
6. Latishev S. V. Analiz taktyko-tehnicnyh dij borciv vil'nogo stylju na Igrah XXVI Olimpiady v Atlanti [Analysis of the tactical and technical actions of free style wrestlers at the Games of the XXVI Olympiad in Atlanta] // Teorija i metodyka fizychnogo vyhovannja i sportu. № 2–3, 2000, s. 20–23. (in Ukrainian)
7. Marzaganov H. T. Istorija rozvitku borot'bi sambo i dzjudo: metod. vkazivki [History of sambo and judo: method. Instructions] / H. T. Marzaganov. – Iv.-Frankivs'k : IFNTUNG Fakel, 2007. – 21 s. (in Ukrainian)
8. Platonov V. N., Bubka S. N., Bulatova M. M. [i dr.] Olimpijs'kij sport [Olympic sports] : v 2 t. ; pod obshh. Red. V. N. Platonova. Kiev : Olimp. l-ra, 2009. T. 2. S. 63–76. (in Russian)
9. Olimpijs'ka Hartija [Olympic Charter]. 2016. 72 s. (in Ukrainian)
10. P'jat' novyh vydiv sportu vkljucheno do programy Igor-2020 [Five new sports are included in the Games 2020 program] [Elektronnyj resurs]. Rezhim dostupu: <http://noc-ukr.org/news/12903/> (Data zvernennja: 11 bereznja 2017) (in Ukrainian)
11. Platonov V., Gus'kov I. Olimpijskij sport [Olympic sport] v 2-h kn. [Tekst]: uceb. dlja studentov vuzov fizychnogo i sporta. Kn. 1. Kiev : Olimpijskaja literatura, 1994. 496 s. (in Russian)
12. Solopchuk M. S., Zaikin A. V. Genderni osoblyvosti u mizhnarodnomu sportyvnomu i olimpijs'komu rusi [Gender features in the international sports and Olympic movement] // Pedagogika, psihologija ta medyko-biologichni problemy fizychnogo vyhovannja i sportu: naukova monografija za redakcijeju prof. Jermakova S. S. Harkiv : HDADM (HHPI), 2006. № 4. S. 176–179. (in Ukrainian)
13. Teoreticheskie aspekty tehniki i taktiki sportivnoj bor'by [Theoretical aspects of the technique and tactics of wrestling] / pod red. O. B. Malkova. Moskva : Fizkul'tura i sport, 2006. 168 s. (in Russian)
14. Hronika olimpijs'kih igr [Chronicles of the Olympic Games] [Tekst] : iz istorii letnih Olimpiad / uporjad. O. J. Cherkas'kogo. Moskva, 1979. 272 s. (in Russian)
15. Brendan Maguirea. American professional wrestling: evolution, content, and popular appeal. Sociological Spectrum. 2005, vol. 25 (2), pp. 155–176.
16. Fasteau B. F. Giving women a sporting chance // Out of the bleachers: writing on women and sport / (ed.) S. L. Twin. Old Westbury, NY : Feminist Press. 2007. 165–173 p.
17. Grant C. H. & Geadelmann P. L. Equality in sport for women // American Alliance for Health, Physical Education, and Recreation. Washington, DC, 2008. 96–102 p
18. London-2012. [Electronic resource]. Access mode: <https://www.olympic.org/olympic-results?g=London%202012> (date of application: 11.03.2017)
19. Pityn M. Features of theoretical training in combative sports / Pityn Maryan, Briskin Yuriy, Zadorozhna Olha // Journal of Physical Education and Sport. Pitesti, 2013. 13 (2), issue 2. P. 195–198.
20. Rio-2016. [Electronic resource]. Access mode: <https://www.olympic.org/rio-2016> (date of application: 11.03.2017)

Стаття надійшла до редколегії 30.01.2017

Прийнята до друку 16.03.2017

Підписана до друку 31.03.2017